

CSAHOLCZI ERIKA

PhD hallgató

Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar

Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

EURÓPAI TÁRSASÁGI FORMÁK – INTERDISZCIPLINÁRIS MEGKÖZELÍTÉSBN*

BEVEZETÉS

A tanulmány célja elsősorban az, hogy az európai társasági formák jogalkotási, jogalkalmazási és gyakorlati vizsgálatának interdiszciplináris jellegét és szükségességét elemezze.¹ Az írás első szakaszában a bevezető gondolatok után egy általános, összefoglaló képet kíván adni a hatályban lévő és alkalmazható európai társasági formákról. Az írás következő szakaszaiban bemutatott diszciplináris összefüggéseinek megértéséhez a jelenlegi társasági formák alapvető szabályainak megismerése szükséges.

A második szakaszban a jogtudományon belül található két tudományág, az Európai Unió joga és az adójog, mint az európai társasági formákra ható tényező vizsgálatának bemutatása következik. A harmadik részben a jogtudomány és a

* A tanulmány az Igazságügyi Minisztérium jogászképzés színvonalának emelését célzó programjai keretében valósult meg.

1 A tanulmány kapcsolódó megállapításokat tesz Szikora Veronika: *Az összehasonlító társasági jog fókuszában: az európai társasági jogi jogharmonizáció című* – e kötetben közzétett – tanulmányához. „Az összehasonlító társasági jogi kutatás eredményeinek beépítése az oktatásba” című kutatás résztvevői: Szikora Veronika (habilitált egyetemi docens), Debreceni Egyetem, Állam-és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi Tanszék és Csaaholczi Erika (nappali tagozatos PhD hallgató) Debreceni Egyetem, Marton Géza Doktori Iskola

közgazdaságtudomány kapcsolatának és szoros összefüggéseinek bemutatása a cél, amelyet a jogi és közgazdaságtani fogalmak, valamint a témához kapcsolódó vállalatcsoportok érintőleges bemutatása követ.

A XXI. században mind a gyakorlatban, mind az elméletben nehéz határvonalat húzni a különböző tudományterületek között. Az elméleti oktatás, különösen a felsőoktatás területén mutatkozik meg leginkább, hogy a mai oktatási rendszernek illetve a hazánkban néhány éve megjelenő új foglalkozás és foglalkoztatás típusoknak köszönhetően sokan nem elégednek meg egy tudományterület alapos megismerésével, hanem több diszciplína szemszögéből való vizsgáldást tűznek ki célul. Ez a jelenség különösen gyakori a társadalomtudományok körébe tartozó tárgyak körében.

Az Európai Unió „társasági joga” több éves előkészítő munka után jutott el oda, hogy egy hosszú jogharmonizációs folyamatot követően, melynek eredményei a társasági jogi irányelvek, létrejőjenek az európai gazdasági társaságok, vagyis a szupranacionális társasági modellek, amelyek a rendeleti jogalkotás eredményei. Ezen társasági formák működésének helye: a teljes belső piac.² Hasonlóan, ahogyan egy nemzeti szabályozás az adott terület egészére irányul, úgy a szupranacionális társaságokra vonatkozó szabályozás az egységes belső piac egészében teret nyer és alkalmazhatóvá válik.

Az európai társasági formák létrehozásának az volt az egyik oka, hogy a nemzeti határokon túl létrejönni vagy tevékenykedni kívánó társaságok ne egyszerre több jog hatálya alá tartozzanak, hanem egy „egységes” joganyag legyen alkalmazandó rájuk, függetlenül a nemzetiségtől és a nemzeti jogszabályoktól.

1. AZ EURÓPAI UNIÓBAN ALAPÍTHATÓ EURÓPAI TÁRSASÁGI FORMÁK

1.1. Az európai részvénytársaság (SE)

Hosszú ideig tartó tárgyalásokat követően a Tanács elfogadta az európai részvénytársaság létrehozásához szükséges jogalkotási eszközt, vagyis az európai részvénytársaság státútumáról szóló 2157/2001/EK rendeletet. A rendeletben foglaltaknak megfelelően a „Societas Europea” (SE) nyilvánosan működő részvénytársasági formában jön létre és a rendelet kapcsán valamennyi tagállamban közvetlenül alkalmazandó uniós jogszabály hatálya alá tartozik. Az SE

2 Kiszely Katalin: A társasági jogi közösségi jogalkotás útja, a szupranacionális társasági modellek megjelenése a közösségi jogalkotásban [Elérhető: http://doktori.bibl.u-szeged.hu/912/1/Kiszely_Katalin_ertekezes.pdf (letöltés dátuma: 2016. március 6.)]

megalkotásával lehetőség nyílt a legalább két tagállamban működő vállalkozásoknak az összeolvadásra esetleg holding létrehozására, leányvállalat alapítására, illetve már meglévő társaság SE-vé való átalakulására.³ Az európai társaság alaptőkéje 120 ezer euró (megközelítőleg 32 millió forint), mindig euróban kell megadni. Ez nem jelent különlegességet egy magyar gazdasági társaság adózásához képest. Az európai részvénytársaság alapítása a tagállamok területén lehetséges, legalább két, a tagállamok területén bejegyzett gazdasági társaság (jogi személy) részvételével. Ez a gazdasági forma a területi megosztottság ellenére egy tagállamban adózik összes befolyt jövedelme után. Ugyanakkor a kettős adóztatás elkerüléséről szóló egyezmények rendelkeznek arról is, hogy a magyar székhelyű, de külföldön telephellyel rendelkező társaság esetében a külföldi telephelynek betudható nyereség a fekvés szerinti államban adóztatható. Ilyenkor a kettős adóztatás elkerülésére szolgáló jellemző módszer a mentesítés, azaz a magyar székhelyű társaság magyar adóalapjából ki kell vonni a külföldi telephely tevékenységének betudható adóalapot.

Több okból is érdemes lehet európai részvénytársaságot alapítani:

- Az ebben a jogi formában működő vállalatok könnyebben és alacsonyabb költségekkel tudnak terjeszkedni az EU-ban, illetve határokon átívelő üzleti tevékenységet folytatni. Előnyös például, ha egy vállalat az összes tevékenységét egyetlen uniós cégnév alatt végzi.
- Az európai részvénytársaság nagyobb mobilitást biztosít az egységes piacon. Lehetővé teszi a vállalkozások székhelyének áthelyezését egy másik uniós országba anélkül, hogy ehhez meg kellene szüntetni a társaságot, és új céget kellene alapítani.
- Keretet biztosít a több tagállamon átívelő műveletekhez. Egy-egy tevékenységben részt vehetnek például különböző tagországokban foglalkoztatott alkalmazottak, illetve a vállalkozások határon átívelő üzleti tevékenységet folytathatnak anélkül, hogy leányvállalatot kellene létrehozniuk az egyes országokban.⁴

Az SE létrehozható:

- egyesüléssel;
- európai holding részvénytársaság alapításával;
- európai részvénytársaság formában működő leányvállalat alapításával;
- átalakulással.

3 Lásd: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hu/displayFtu.html?ftuId=FTU_3.2.3.html (letöltés dátuma: 2016. október 22).

4 Lásd: <http://www.jogiforum.hu/hirek/9843> (letöltés dátuma: 2016. november 25.)

Az európai részvénytársaság a bejegyzés helye szerinti tagállamban adózik összes jövedelme után, de a magyar székhelyű, ám külföldi telephellyel rendelkező társaság esetén a telephely nyeresége fekvés szerinti tagállamban adóztatható. A társaság székhelyét és telephelyeit felszámolási eljárás nélkül helyezheti át egyik tagállamból a másikba.

Európai holding részvénytársaság létrehozását kezdeményezhetik továbbá azok a valamely tagállam jogszabályai szerint létrehozott részvénytársaságok és korlátozott felelősségű társaságok, amelyek létesítő okirat szerinti székhelye és központi ügyvezetési helye a Közösségen belül van, amennyiben közülük legalább kettő eltérő tagállam joga alá tartozik, vagy legalább két éve rendelkezik egy másik tagállam joga alá tartozó leányvállalattal vagy egy másik tagállamban lévő fiókteleppel.

Valamely tagállam joga szerint alapított részvénytársaság, amelynek létesítő okirat szerinti székhelye és központi ügyvezetési helye a Közösségen belül van, SE-vé alakulhat át, ha legalább két éve egy másik tagállam joga alá tartozó leányvállalattal rendelkezik.⁵

1.2. Az európai gazdasági egyesülés (EGE)

A másik új gazdasági forma az európai gazdasági egyesülés, amely – az európai részvénytársasághoz hasonlóan – jogi személyiségű társaság. Az európai gazdasági egyesülés, mint társasági forma jelentősége, hogy független a tagállamok jogától, mely lehetővé teszi a tagállami határokat átlépő mozgást. Az egyesülés célja, hogy előmozdítsa a tagállami határoktól független tőke mozgást, továbbá elősegítse a kis- és középvállalkozások együttműködését. Az egyesülés alapításához legalább két tag szükséges: tagjai természetes személyek, jogi személyek, jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságok lehetnek. A tagok az egyesülés tartozásaiért korlátlanul és egyetemlegesen felelnek. Az európai egyesülés tagjai tevékenységüket különböző tagországokban gyakorolják. Minden tagnak azonban az EU-n belül kell székhellyel rendelkeznie, illetve működnie. Különbőség van a határozathozatal módjában is: a magyar egyesülés általában egyszerű szótöbbséggel határoz, az európai több kérdésben azonban egyhangú voksot ír elő. Az európai gazdasági egyesülés alapítása nincsen minimális alaptőkéhez kötve. Az egyesülést abban a tagállamban kell bejegyezni, ahol a székhelye található. Tagjai az EGE tartozásaiért korlátlanul és egyetemlegesen felelnek. Székhelyét áthelyezheti egyik tagállamból a másik tagállamba. Nem foglalkoztathat 500 munkavállalónál többet. Az európai gazdasági egyesülés minden tagjának legalább egy szavazata van. Az egyesülés

⁵ Lásd: <http://www.jogiforum.hu/hirek/9843> (letöltés dátuma: 2016. november 25.)

alapító okirata azonban bizonyos tagoknak egynél több szavazatot is biztosíthat, feltéve, hogy egyetlen tag sem rendelkezik a szavazatok többségével. A rendelet felsorolja azokat a határozatokat, amelyeket egyhangúan kell meghozni.

Az európai gazdasági egyesülés legalább két szervből áll: az egyesülés közösen eljáró tagjaiból, valamint az igazgatóból vagy igazgatókból. Az igazgató – vagy több igazgató esetén ezek bármelyike – képviseli az egyesülést harmadik személyekkel szemben, és cselekvései/cselekvéseik kötelezőek az egyesülésre nézve még abban az esetben is, ha a kérdéses cselekvések nem állnak összhangban az egyesülés céljaival.⁶

Az egyesülés nem hívhat fel nyilvános befektetésre. Az egyesülést nem kötelező tőkével megalapítani. Tagjai szabadon bevonhatnak más finanszírozási módokat. Az európai gazdasági egyesülés nyereségét a tagok saját nyereségüként kezelik, és az alapító okiratban található kikötésnek megfelelően osztják el egymás között, külön kikötés hiányában egyenlő arányban. Az európai gazdasági egyesülés nyeresége vagy vesztesége a tagok adózásában jelenik meg. Az egyesülés alapjául szolgáló szerződéskötési szabadságnak és annak ellensúlyozására, hogy a tagoknak nem kötelező minimális tőkét felmutatni, az egyesülés minden tagja korlátlan és egyetemleges felelősséggel tartozik az egyesülés tartozásaiért. Az európai gazdasági egyesülést (European Economic Interest Grouping, EGE) a Tanács 2137/85/EGK rendelete hozta létre.

1.3. Az európai szövetkezet (SCE)

További újdonságként jelenik meg Magyarországon az európai szövetkezet, mint gazdasági társaság. Az európai szövetkezet tagjai önállóságukat megőrizve, belső megállapodások útján törekednek gazdasági és társadalmi tevékenységeik fejlesztésére. Az egyezmények jellemzően valamilyen áru szállítására vagy szolgáltatások elvégzésére szólnak. Európai szövetkezetet legalább öt természetes személy alapíthat, ha közülük legalább kettő más-más tagállam lakosa, de az létrejöhet fúzió, vagy létező szövetkezet átalakításával is. Az SCE alapvető célja tagjai szükségleteinek kielégítése és tagjai gazdasági és szociális tevékenységeinek fejlesztése, különösen a tagokkal kötött olyan megállapodások útján, amelyek célja árukkal vagy szolgáltatásokkal történő ellátás, illetve az SCE által ellátott jellegű munka elvégzése vagy megbízás ellátása. Az SCE célja lehet továbbá tagjai szükségleteinek oly módon történő kielégítése, hogy a fenti módon előmozdítja tagjainak gazdasági tevékenységeikben, egy vagy több SCE-ben és/vagy nemzeti

⁶ Lásd: <http://www.jogiforum.hu/hirek/9843> (letöltés dátuma: 2016. október 24.).

szintű szövetkezetekben való részvételét. Az SCE tevékenységét leányvállalatán keresztül is elláthatja.

Az SCE létrehozható:

- legalább öt, két különböző tagállamban honos természetes személy által;
- legalább öt – legalább két különböző tagállamban honos, illetve ezek hatálya alá tartozó – természetes személy és gazdasági társaság, továbbá más, egy tagállam joga alapján alapított, a közjog vagy a magánjog hatálya alá tartozó szervezet által;
- legalább két különböző tagállam hatálya alá tartozó gazdasági társaság, továbbá más, egy tagállam joga alapján alapított, a közjog vagy a magánjog hatálya alá tartozó szervezet által;
- egy tagállam joga szerint alapított olyan szövetkezetek egyesülésével, amelyek alapszabály szerinti székhelye és központi ügyvezetése belül van, amennyiben közülük legalább kettő más tagállam hatálya alá tartozik;
- egy tagállam joga szerint alapított olyan szövetkezet átalakulásával, amelynek alapszabály szerinti székhelye és központi ügyvezetése a Közösségen belül van, amennyiben legalább két éve működik egy másik tagállam hatálya alá tartozó létesítménye vagy leányvállalata⁷.

2. „KÖZELGŐ” TÁRSASÁGI FORMA: AZ EGYSZEMÉLYES KORLÁTOLT FELELŐSSÉGŰ TÁRSASÁG

A kisebb európai vállalkozások többnyire csak nehezen és magas költségek mellett tudnak saját országuk határain kívül üzleti tevékenységet folytatni. Kevesebb, mint 2%-uk hoz létre céget külföldön.⁸ Különösen sok vesződéssel jár a külföldi cégalapítás abban az esetben, ha a kérdéses vállalkozás vagy vállalat több uniós országban is leányvállalatot kíván létrehozni, a különböző országokban ugyanis különböző, az adott tagállam jogrendszerét követő követelményeknek kell megfelelni.

A gazdasági növekedés és a munkahelyteremtés fellendítése szempontjából rendkívül fontos, hogy minél több cég tudja üzleti tevékenységét más uniós országokra is kiterjeszteni, és ezáltal az egységes piacon rejlő lehetőségeket kiaknázni. A legtöbb leányvállalat, a korlátolt felelősségű társaságoknak pedig mintegy a fele egyszemélyes (azaz csak egy üzletrésszel rendelkező) társaság. Annak érdekében, hogy a cégek

⁷ Lásd: <http://www.jogiforum.hu/hirek/9843> (letöltés dátuma: 2016. június 1.)

⁸ Lásd: http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/modern/140409-smcd-citizen-summary_hu.pdf (letöltés dátuma: 2016. október 19.)

könnyebben tudjanak külföldön üzleti tevékenységet folytatni, gondoskodni kell arról, hogy könnyebben és költséghatékonyabb módon tudjanak ilyen társaságokat más országokban létrehozni.⁹

Az irányelvet áttanulmányozva kijelenthetjük, hogy a Societas Unius Personae (egyszemélyes társaság, SUP) a határokon átnyúló üzleti tevékenység megkönnyítését szolgáló új vállalkozástípus, vagyis az irányelvtervezet elő kívánja segíteni a vállalkozások, különösen a kkv-k határokon átnyúló tevékenységeit és az egyszemélyes társaságok más tagállambeli leányvállalatként történő létrehozását, mégpedig azért, hogy csökkenti az ilyen vállalkozások alapításához kapcsolódó költségeket és adminisztratív terheket. Így a vállalkozások teljes mértékben ki tudják majd használni a belső piac kínálta lehetőségeket.¹⁰

E cél elérése érdekében az irányelvtervezet az egyszemélyes társaságok alapítására vonatkozó egységes szabályozási keretet vezet be. A tagállamoknak nemzeti jogrendszerükben rendelkezniük kell az irányelvben foglalt közös szabályoknak megfelelő társasági formáról. Az új társasági forma tehát az egyes tagállamok nemzeti jogrendszerében jön létre.¹¹

A javaslat megkönnyítené a vállalkozások határokon átnyúló tevékenységét azért, hogy felkéri a tagállamokat, hogy nemzeti jogalkotásukban olyan nemzeti társasági formáról rendelkezzenek, amelynek szabályai valamennyi tagállamban azonosak, és amelyet az Unióban egységesen az SUP (Societas Unius Personae) rövidítés jelöl. Az ilyen társaságok valamennyi tagállamban a harmonizált szabályoknak megfelelően jönnének létre és működnének, ami csökkentené az alapítási és működési költségeket. A költségek különösen a harmonizált bejegyzési eljárás, a létesítő okirat egységes formanyomtatványára épülő elektronikus bejegyzés lehetővé tétele, valamint az alapításhoz előírt alacsony tőkekövetelmény révén csökkenthetők.

9 Lásd uo.; Lásd még: Szikora Veronika: Reform des Gesellschaftsrechts in Europa, *Debreceni Jogi Műhely*, 2014/1-2. [Elérhető: http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/1_2_2014/reform_des_gesellschaftsrechts_in_europa/ (Letöltés dátuma: 2017. március 20.); Szikora Veronika: Társasági jogi rendszerek és reformok Európában, *Gazdaság és Jog*, 2014/7-8, 9-17.

10 Lásd <http://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2015/05/28-29-compet-single-member-private-companies/> (letöltés dátuma: 2016. október 20.)

11 Lásd uo.

3. AZ EU JOG ÉS AZ ADÓJOG HATÁSA

AZ EURÓPAI TÁRSASÁGI FORMÁKRA

A tanulmány ezen pontjában az uniós jog és az adójog hatását és befolyását igyekszünk bemutatni röviden, majd az ismertetés (3. pont) végén teszünk kísérletet két jogág európai társaságokra gyakorolt hatásainak összefoglalására.

Az európai társasági formák, mint ahogyan az már az előző fejezetben is megemlítésre került, uniós rendeletalkotás eredményei. Azonban ezeket a rendeleteket megelőzően több irányelv is kibocsájtásra került a tagállamok társasági jogának harmonizálása érdekében. Ezeknek az irányelveknek részletes bemutatására jelen tanulmányban nem kerül sor, mivel a cél nem elsősorban ezek ismertetése, hanem az uniós szabályozás, mint „egység” hatásának a vizsgálata a fő szempont.

3.1. Az irányelveket a következő csoportosítás szerint foglalhatjuk össze:¹²

3.1.1. Társaságok alapítására vonatkozó irányelvek

Az első társasági jogi irányelv (A Tanács 68/151/EGK irányelve) főbb tartalmi egységei a közzétételi, nyilvánossági követelmények; a társaság által vállalt kötelezettségek érvénye; a megalakított társaság érvénytelensége. A második 77/91/EGK tanácsi irányelv a részvénytársaságokkal foglalkozik, meghatározza a társaságok alapításához szükséges minimális tőkét, ezzel biztosítékot nyújtva a hitelezők számára. Emellett a részvénytársaságok alapító okiratára vonatkozóan meghatározza a minimumkövetelményeket. Néhány évvel később ezt az irányelvet módosította a 2006/68/EK irányelv, melyet a nyilvános részvénytársaságok létrehozásának és tőkéjük fenntartásának könnyítése céljából hoztak létre.¹³

3.1.2. A társaságok működése

A 2009/102/EK irányelv rendezi az egyszemélyes korlátolt felelősségű magántársaságokra vonatkozó fontosabb közösségi szinten szabályozandó kérdéseket. A különböző tagállamok anya- és leányvállalatai esetében alkalmazandó adóztatás közös rendszeréről szóló 90/435/EGK tanácsi irányelv a különböző

¹² Lásd: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hu/displayFtu.html?ftuId=FTU_3.2.3.html (letöltés dátuma: 2017. március 6.). A csoportosítás felépítésében ez a pont az Európai Parlament hivatalos honlapjának struktúráját veszi át. (Lásd az „Európai ismertetők”, „Eredmények” fejezetében.)

¹³ Lásd: uo. Ebben a témában lásd még: Teleki Zsuzsa (szerk.): *Európai Jogi Füzetek - Társasági Jog, Cégtörvény*, Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. (2003) 12-93.

tagállamokban honos vállalatok csoportosulásai tekintetében versenysemleges adózási szabályokat vezet be, melyet a 2003/123/EK irányelv módosított. Eltöri az egyik tagállami leányvállalat által másik tagállamban található anyavállalatának juttatott osztalék kettős adóztatását. Az adórendszerek tekintetében továbbá elfogadásra került a tőkeemelést terhelő közvetett adókról szóló 2008/7/EK tanácsi rendelet.¹⁴

3.1.3. A társaságok átszervezése

A részvénytársaságok egyesüléséről szóló, 2011/35/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvben és az ugyanezen részvénytársaságok szétválásáról szóló 82/891/EGK hatodik irányelvben arra helyezték a hangsúlyt, hogy az átszervezések során egyforma biztosítékokat nyújtsanak a részvényesek és harmadik személyek részére. „Utóbbi módosította egyrészt a részvénytársaságok összeolvadása vagy szétválása esetén független szakértő által készítendő jelentés követelménye tekintetében a 2007/63/EK irányelv, másrészt a társaságok egyesülése, illetve szétválása esetén alkalmazandó jelentéstételi és dokumentációs követelmények egyszerűsítése érdekében a 2009/109/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv, melyet részlegesen hatályon kívül helyezett a 2012/30/EU irányelv.” A 2004/25/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv a nyilvános vételi ajánlatról szól, melynek célja, hogy minimális iránymutatásokat állapítson meg a tagállami jogszabályok hatálya alá tartozó vállalatok értékpapírjaival kapcsolatos nyilvános vételi ajánlatok lebonyolítására vonatkozóan olyan esetekben, amikor az említett értékpapírok egy részének vagy teljes egészének forgalmazása szabályozott piacon történik. A 2004/109/EK irányelvet ún. átláthatósági irányelvnek is nevezzük, mely meghatároz bizonyos bejelentési küszöbértéket a vevők számára arra az esetre, amikor egy bejegyzett vállalatban elérnek egy bizonyos részesedést.¹⁵

3.1.4. A vállalatok pénzügyi helyzetére vonatkozó garanciák

A 78/660/EGK, a 83/349/EGK és a 84/253/EGK irányelv előírja, hogy a vállalatok beszámolóit valós és megbízható képet nyújtsanak a vállalatok eszközeiről és forrásairól, pénzügyi helyzetéről, továbbá nyereségéről vagy veszteségeiről. Ez annak a biztosítását szolgálja, hogy a számviteli bizonylatokban szereplő adatok valamennyi tagállamban megegyezzenek. A nemzetközi számviteli standardok alkalmazásáról szóló 1606/2002/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet pedig

¹⁴ Lásd: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hu/displayFtu.html?ftuId=FTU_3.2.3.html (letöltés dátuma: 2017. március 6.)

¹⁵ Lásd: *uo.*

harmonizálja a tőzsdén bejegyzett vállalatok által benyújtott pénzügyi információkat a befektetői védelem garantálása céljából. Az éves és összevont (konszolidált) éves beszámolók jog szerinti könyvvizsgálatáról szóló, 2006/43/EK irányelv célja a társasági beszámolók megbízhatóságának javítása az éves és az összevont beszámolók jog szerinti ellenőrzésére vonatkozó minimumkövetelmények megállapítása révén. 2009/49/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv a mikrotársaságok gazdasági környezetét és pénzügyi információszolgáltatási kötelezettségeiket szabályozta a versenyképességük javítása érdekében.¹⁶

3.1.5. Határon átnyúló egyesülések

„A 2005/56/EK irányelv célja a tőkeegyesítő társaságok határon átnyúló egyesülésének előmozdítása. Az irányelv egyszerű keretet teremt, amely lehetővé teszi a megvásárolt társaság felszámolásának elkerülését, és olyan, a tagállami szabályozással összhangban létrehozott tőkeegyesítő társaságok egyesülésére alkalmazandó, amelyeknek székhelye, központi igazgatása vagy anyaintézménye az Unión belül található, abban az esetben, ha közülük legalább kettő különböző tagállam joghatósága alá tartozik. Valamennyi tőkeegyesítő társaságra vonatkozik, az átruházható értékpapírokkal foglalkozó kollektív befektetési vállalkozások (ÁÉKBV) kivételével.”¹⁷ A 2007/36/EK irányelv megszünteti a valamely tagállamban székhellyel rendelkező jegyzett társaságok számára a határon átnyúló szavazást akadályozó főbb okokat, külön követelményeket vezetve be a közgyűlésen résztvevő részvényesek számára biztosított egyes jogok tekintetében.¹⁸

A tanulmány e fejezetében fontos kiemelni az EU vállalatirányítással kapcsolatban létrehozott akciótervét, ami valamennyi tagállam társasági jogára jelentős hatást gyakorolt. Az akciótervben megjelölt célok a globális szinten meglévő legfontosabb problémákat és kérdésköröket érintették.

- Az éves beszámolóknak tartalmazniuk kell vállalatirányítási jelentést is
- Felmerült az igazgatósági tagok kollektív felelősségének a kérdése.
- A befektetőket érintő legfontosabb kérdés az volt, hogy hogyan lehetne hatékonyan szabályozni a részvényesi jogok gyakorlásának jogi kereteit, különös tekintettel az országhatáron átnyúló gyakorlatra.
- Az akcióterv célként tűzte ki egy ajánlás kidolgozását független és a

¹⁶ Lásd: uo.

¹⁷ Lásd: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hu/displayFtu.html?ftuId=FTU_3.2.3.html (letöltés dátuma: 2016. szeptember 24).

¹⁸ Uo.

- társasággal munkaviszonyban nem álló felügyelői bizottsági tagok felállításának a szabályozását.
- Az unió szükségesnek látta egy „*Corporate Governance Forum*” létrehozását, amely lehetőséget nyújt arra, hogy a tagállamok tapasztalatot cserélhessenek és egyeztessenek a jogi szabályozásukat és gyakorlatukat illetően.¹⁹

Az akciótervet követően az EU a felelős vállalatirányítási rendszer kérdéskörében több ajánlást és irányelvet is alkotott, többek között *az igazgatósági tagok díjazásáról*,²⁰ *a nemzetközi számviteli standardok elfogadásáról*,²¹ *a nyilvános vételi ajánlatról*,²² *az egyes részvényesi jogok gyakorlásáról*²³ stb. A felelős vállalatirányítás kiépítése, megteremtése a modern társasági jogok előtt álló egyik legnagyobb kihívás. A felelős társaságirányítás azt jelenti, hogy egy társaság a belső és külső jogviszonyait úgy alakítja, hogy a gazdasági teljesítményét, hatékonyságát növelje, ezáltal nyújt a befektetőknek nagyobb biztonságot.²⁴

Az érdekek figyelembe vételénél azonban nem elég csak a befektetők, vagyis a társaság tulajdonosai számára fontos szempontokat figyelembe venni. Léteznek úgynevezett *stakeholderek*, azaz más érintettek, úgymint az állam, a hitelezők vagy fogyasztók. Ennek a fogalomnak a meghatározása R. Edward Freeman professzor nevéhez fűződik, aki szerint egy vállalatnak valamennyi érintettre tekintettel kell lenni a társaság irányítása alatt.²⁵

A 20. században kezdődő adórendszerek fejlődésének az Európai Unión belül, a legfontosabb jellemzője az *adóglobalizáció*, vagyis az egységesedés irányába történő elmozdulás. Két tényező játszott fontos szerepet, az egyik a *fundamentalista piaccgazdasági szemlélet*, a másik pedig, hogy egyre erőteljesebb *verseny indult*

19 Kecskés András, Rozman András, Szalai Erzsébet: *Jogi ismeretek a gyakorlatban*, Budapest, Penta Unió (2013) 175

20 A Bizottság 2004/913/EK ajánlása egy megfelelő rendszer előmozdításáról a jegyzett társaságok igazgatóinak díjazásához.

21 A Bizottság 1725/2003/EK rendelete az 1606/2002/EK európai parlamenti és tanácsi rendelettel összhangban egyes nemzetközi számviteli standardok elfogadásáról (2003. szeptember 29.)

22 Az Európai Parlament és a Tanács 2004/25/EK irányelve a nyilvános vételi ajánlatról (2004. április 21.)

23 Az Európai Parlament és a Tanács 2007/36/EK irányelve az egyes részvényesi jogok gyakorlásáról a tőzsdén jegyzett társaságokban (2007. július 11.)

24 Kecskés, Rozman, Szalai: i. m. 177.

25 Uo. 177., Lásd még a témában: Budapesti Értéktőzsde Részvénytársaság Felelős Vállalatirányítási ajánlása

meg az országok között a nemzetközi tőkéért. A két tényező együttes hatásaként kialakult a költségvetések versenye, ami közelítette egymáshoz az adóalapokat és az adókulcsokat. Az adókulcsok csökkenését, az adóalapok szélesedése kísérte. A nemzetközileg nyitott gazdaságokból megindult a tőke az adóhatékonyabb területek irányába.²⁶

Az Európai Unió több, vállalkozásokat segítő célkitűzéseket fogalmazott meg:

- Közös általános forgalmi adórendszer továbbfejlesztése
- A gazdasági tevékenységet korlátozó adórendszer korszerűsítése
- Versenykonform adózási rendszer kidolgozása
- A megtakarítások adóztatásának szabályozása
- Az adóhatóságok közötti együttműködés fejlesztése²⁷

Az adóverseny kérdése összetett és elsősorban azt a kérdést veti fel, hogy kiterjeszhető-e a piaci verseny fogalma az államok, illetve jogrendszerek összevetésére.²⁸ Az Unióban a Bizottság politikájának köszönhetően a káros adóversennyel szemben folytatott fellépés elfogadott. Viszont a tagállamok jogszabályainak harmonizálásához nem feltétlenül az államok közötti bürokratikus egyeztetés vezet eredményre, hanem az, hogy a nemzeti jogalkotás átláthatóvá válik és a jogalkotó már a jogszabály megalkotásánál tekintettel van a harmonizációs szempontokra.²⁹

Társaságok alapításánál – beleértve az európai társasági formákat is – a nemzetközi adótervezés kérdése akkor merül fel, ha határon átnyúló ügyleteket kíván végezni. A nemzetközi piacra lépés okai a következők lehetnek:

- mennyiségi, minőségi erőforrásigény,
- új piacok keresése, piaci versenyben való helytállás,
- hatékonyság, jövedelmezőség javítása,
- egyéb, szubjektív tényezők.

A felsorolt motivációs tényezők közül az adóelőny fokozott jelentőségűvé vált.³⁰ Az európai társasági formák alapításánál a befektetőknek figyelemmel

26 Herich György: *Nemzetközi Adózás – Adózás az Európai Unióban*, Budapest, Penta Unió (2002) 451.

27 Herich: i. m. 456

28 Lásd uo. 458.

29 Lásd uo. 459.

30 Lásd uo. 27

kell lenniük arra, hogyan érhetik el a hatékonyságuk maximalizálását. Jelenleg a Magyarországon látható gyakorlat alapján azt állapíthatjuk meg, hogy egyszerűbbnek, gyorsabbnak és olcsóbbnak tűnik egy meghatározott tagállamban létrehozott céget alapítani és „csak” egy nemzet jogszabályainak megfelelni, mint az Unió előírások és még mellette a „székhelyország” által előírt jogszabályi követelményeket is betartani.

4. A JOGTUDOMÁNY ÉS A KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNY ÖSSZEFÜGGÉSEI TÁRSASÁGI JOGI SZEMPONTBÓL

Az elmúlt néhány évtizedben radikálisan megváltozott a jogtudomány és a közgazdaságtan addig korlátozott kölcsönhatása. A jogtudomány számos közgazdasági fogalmat magába olvasztott (alternatív költség, tranzakciós költség, potyautas-magatartás, fogolydilemma, aszimmetrikus információ, közösségi döntés, szabályozási csapda, járadékvadászat, erkölcsi kockázat és kontraszelekció, piackudarc, monopolerő, árdiszkrimináció, Pareto-hatékonyság, a költség-haszon elemzés stb.). A közgazdászok is rájöttek arra, hogy a tulajdon- és a szerződési jog hatékony szabályozása alapvető fontosságú a gazdasági fejlődésben. A jog szerepének felismerése olyan fogalmakat vont be a közgazdasági elméletbe, mint a tulajdonjogi szabályok, a kártérítési szabályozás, a korrupció, a felelősségre nem vonható károkozó, az ígéretre hagyatkozás költsége, az elsőbbség a csődeljárásban, a bennfentes kereskedés, a nyílt részvénytársaság, a nonprofit (civil) szervezetek, a szokások, normák, az ésszerű viselkedés és a nem pénzbeli büntetés fogalma stb.³¹

A tanulmány jelen fejezetének kiindulópontja az, hogy a társaságok és a társasági keretek között létrejött, megvalósuló gazdasági tevékenységek között bonyolult kölcsönhatások állnak fenn, melyek közül a felhasznált és hasznosítható *erőforrások* töltik be az egyik legmeghatározóbb szerepet. A társaságok és így az európai társasági formák is nem a jog önkényesen meghatározott alkotásai, hanem a folyamatosan alakuló és bővülő gazdasági szükségszerűségek által kikényszerített és folyamatosan alakuló gazdasági folyamatok eredményei. Azt, hogy egy adott társasági forma mennyire tud hatékonyan és eredményesen működni, illetve az irányadó jogszabályok mennyire minőségiek elsősorban azzal mérhetjük le, hogy mennyire tudja biztosítani a társasági szervezetben megvalósuló gazdasági folyamatok hatékonyságát. Fontos megvizsgálni, hogy egy adott társasági formának milyen alapvető gazdasági feladatot kell betöltenie és létrehozása milyen célt szolgál.³²

31 Cooter, Robert–Ulen, Thomas: *Jog és Közgazdaságtan*, Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó Rt. (2005) 95.

32 Kisfaludi András: *Társasági Jog*, Budapest, Complex Kiadó Kft. (2007) 19.

„Gazdasági értelemben a társaságok létrejöttének indoka minden esetben valamilyen gazdasági tevékenység megvalósításához szükséges, különböző típusú és különböző személyek rendelkezése alatt álló erőforrások megszervezése.”³³ Az erőforrások két nagy eleme, amelyek tulajdonképpen a társaságok értelmét adják *a tőke és az emberi tevékenység*. A gazdasági társaságok „létezésében” alapvető fordulat akkor következett be, amikor a polgári társadalmi rend egyik alappilléreként megjelent a tulajdonhoz való jog, vagyis az ún. „erőforrás-tulajdonosokat” már nem lehetett önkényesen megfosztani tulajdonuktól. Ezzel párhuzamosan minden erőforrás áruvá válik, melyek megszerzése a piaci módszerekkel, a piacon keresztül történhet. Abban az esetben, ha egy gazdasági tevékenységhez olyan mértékű tőkére van szükség, amely nem áll a vállalkozó rendelkezésére, a tőkepiacon kölcsön formájában megszerezheti. Gyakorlatilag a hitel ugyanazt a funkciót tölti be, mint egy tőkegyesítő társaság létrehozása, mivel a tulajdonos számára felesleges tőkét olyan vállalatokhoz csoportosítja, akik vállalják a tőke megfelelő működtetését. A modern gazdaságban viszont elég ritka, hogy a hitelező és az adós közvetlenül egymásra találjon, ezért a legtöbb esetben bekapcsolódik egy közvetítő, amely az esetek többségében a bank. Lényegében a bank összegyűjti a tulajdonosoknál nem, vagy nem elég hasznosan működő tőkét és azt hitel formájában továbbítja a vállalkozóknak. Társaságalapításnál nincs közvetítő szervezet, ott a tagok közvetlenül bocsájtják a tőkét, illetve tőkéjüket a vállalat tulajdonába.

A gazdasági tevékenység tőkeszükségletének ez a módszere nyilván azt a kockázatot rejti magában, hogy a társaság esetleges gazdasági sikertelensége esetén a tőketulajdonosok elveszthetik a tőkéjüket és semmilyen kompenzációban nem részesülnek. Egy olyan vállalat, amelynek működése termék előállításra irányul, e termékeknek az alapanyagát megvásárolhatja, mint árut, ezen anyagoknak a piacán, de megteheti azt is, hogy saját eszközökkel, berendezésekkel állítja elő, kiküszöbölve ezzel a piaci mechanizmusokat. Az emberi tevékenység, vagyis az emberi munkaerő biztosításának is kétféle változata lehetséges. A munkaerőt biztosíthatjuk a munkaerőpiacról, de a tagoknak lehetőségük van arra is, hogy személyes közreműködésükkel biztosítsák az „emberi” tőkét a vállalatuk számára.³⁴

Mint ahogyan a piac működésének, egy vállalat létrehozásának és működésének is megvannak a költségei. Ezen költségek megvizsgálásával láthatjuk, hogy megéri-e működtetni, illetve egyáltalán alapítani egy adott társaságot azon belül is egy meghatározott társasági formát. Ahhoz, hogy a piacok működni tudjanak

33 Uo. 20

34 Uo. 23.

bizonyos költségráfordítások szükségesek, melyeket azoknak kell viselniük, akik igénybe veszik a piac kínálta lehetőségeket. Egy vállalatnak figyelembe kell vennie az ún. információs költségeket, melyek azzal keletkeznek, hogy az adott piacon lévő árakat fel kell mérni, meg kell ismerni az adott piac árviszonyait. További költségeket hordoz magában egy vállalat számára az, hogy a piacok jogi keretek között működnek, vagyis a szerződésekkel járó valamennyi szervezeti és munkaerő költséget is figyelembe kell venni. Emellett a szerződésekből eredő illetve a szerződésen kívüli károkozás is egy fontos költség illetve veszteség lehet egy társaság számára, amivel a piaci kockázatok miatt mindenképpen számolni kell. „Ezek a költségek valamennyire megtakaríthatóak akkor, ha az erőforrásokat nem kívülről, a piacról kell beszerezni, hanem azok rendelkezésre állnak a gazdálkodó szervezeten belül.”³⁵ Természetesen ezek nem tiszta megtakarítások, hiszen a szervezeten belüli erőforrások működtetése is költségekkel jár.

A társaságok különböző fajtáinak működtetési költségei is jelentősen eltérhetnek egymástól. Nyilvánvalóan egy nagyobb szervezeti struktúrával rendelkező vállalat és egy kisebb, a tagok korlátolt felelősségével járó vállalat költségei merőben eltérőek egymástól. Összességében láthatjuk, hogy a társaságok gazdasági funkciójukat akkor tudják megfelelően ellátni, ha az erőforrásokat a közös gazdasági tevékenység érdekében megfelelően csoportosítják figyelemmel az irányadó jog belső szabályaira, követelményeire, mely keretet teremt a társaságok alapvető működéséhez.³⁶

A társaságok interdiszciplináris vizsgálatánál a *vállalatcsoportokat* nem lehet figyelmen kívül hagyni. Kialakulásukban jogi és közgazdasági szempontok is jelentős szereppel bírnak. A vállalatcsoportok a 20. században kezdtek kialakulni. Kezdetben nehézséget okozott a meghatározása, mint új vállalat-szervezési forma definiálása és fogalmi rendszerezése. *Jogi szempontból* a vállalatcsoport az öt alkotó társaságokat mérő pluralitására bomlik ennél fogva egysége pusztán gazdasági egységet jelent, ami jogilag főszabályként irreleváns, kivéve, ha a törvényi rendelkezés relevanciával ruházza fel a csoport egységét. A jogrend legáltalánosabb intézményei közül kettőnek a felhasználásával hozható létre társaság-csoport. Az egyik a szerződési autonómia, amely alapján az egyik társaság megvásárolhatja egy másik társaság részvényeit a piacon és ily módon ellenőrzése alá vonhatja azt. A másik intézmény a tulajdonjog, melynek értelmében, ha az egyik társaság a másik társaság részvényeit megvette illetve lejegyezte, jogosult a részvényei felett tulajdonjogát gyakorolni.

35 Uo.

36 Uo.

Közgazdaságtani szempontból a vállalatcsoport egyetlen vállalat, még ha az „jogi önállósággal megáldott gazdasági egységekre” van is szabdalva. Ez vállalatgazdaságtani nézőpont. L. Azzini, *I gruppi aziendali* c. művében hozzáteszi, hogy a vállalatcsoportot „olyan gazdasági alany által egységesen irányított vállalathalmaznak tekintik, amelyet a közös célok tesznek egységessé.” Fontos, hogy a közgazdászok jogi fogalmak és kategóriák segítségével építik fel a vállalatcsoport gazdasági fogalmát.³⁷

A vállalatcsoportok megjelenése és piaci részvételük növekedése az egész Európai Unión belül érezhető volt. Tulajdonképpen a társasági jog területén alapjait adja az Európai Unió legfőbb célkitűzésének az *integrációnak*. W. H. Ferry, amerikai közgazdász a *The corporation take-over* című művében megfogalmazta „Egy adott ország gazdasági élete, környezete, nemzetbiztonsága, sőt túlélése, erősen függ – és a jövőben valószínűleg még erősebben fog függeni – a saját határain kívüli cselekményektől és személyektől, akik már nem közvetlen alanyai ezen ország politikai rendszerének.”³⁸

ZÁRÓ GONDOLATOK

Az Európai Unió jelenlegi joganyagát tekintve egységes társasági jog nem létezik. A társasági jogi irányelvek nem fogják át a teljes társasági jogot, hanem csak egy-egy kritikus területre irányulnak. „Az sem véletlen, hogy a hivatalos brüsszeli terminológia nem társasági, hanem vállalati jogról beszél, hiszen a társasági jogi vonatkozások állandóan keverednek pénzügyi,- számviteli,- értékpapír,- tőzsde,- bankjogi előírásokkal.”³⁹ Az európai integráció folyamata, egy reális alapokon nyugvó intézményesített Európa létrehozása a második világháború pusztításaiból levont tanulságok után kezdődött. Bár az európai államok egységének ideája már korábban gyökeret vert az európai közgondolkodásban, mégis ez az időszak volt az, amikor kis nemzeti piacokra töredezett európai országok számára a regionális együttműködés nélkülözhetetlennek tűnt a fejlődéshez, a világgazdaságban elfoglalt szerepük, pozíciójuk visszaszerzéséhez, erősítéséhez.⁴⁰ A Maastrichti Szerződés után láthatóan az évtizedek óta el nem fogadott társasági jogi irányelvek elfogadása felgyorsult és ez a dinamikus fejlődés a társasági jog harmonizálása

37 Galgano, Francesco: *Globalizáció a jog tükrében*, Budapest, HVG ORAC Kiadó Kft. (2006) 45

38 Kisfaludi: i. m. 695.

39 Sárközy Tamás: *A magyar társasági jog Európában*, Budapest, HVG ORAC Kiadó Kft. (2001) 35.

40 Horváth Zoltán: *Kézikönyv az Európai Unióról*, Budapest, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft. (2011) 21

tekintetében a mai napig tart. Az integráció elindult és ez napjainkban már odáig vezetett, hogy a jelenlegi gazdasági életnek egyik legmeghatározóbb jelensége a termelési folyamatok nemzetközivé válása és ennek kapcsán a gazdasági társaságok országhatárokon átnyúló tevékenysége és mozgása.

Az Európai Unió alapvető célja, hogy olyan egységes piac, belső határok nélküli térség jöjjön létre, amelyben többek között a jogi személyek minden korlátozástól mentes mozgása megvalósulhasson.⁴¹ „Az integráció előnye, hogy – az erőforrások nagyobb választékához való hozzáférés és a piacellenőrzés hatékonyságának növelése, a szakismeretek fejlesztése és megosztása határfokának javulása következtében a végrehajtáshoz szükséges eszköztár egyetlen portfólióba kerülhet, nőhet a társadalmi ismertség, és javulhat a beszámoltathatóság.”⁴²

Az integrációnak elsősorban *gazdasági szempontból* való kihívásokkal kellett és kell a mai napig is szembenéznie. Az Európai Unió gazdaságának az egyre erősödő világgazdasági versenyben is helyt kellett állnia. A gazdasági szuperhatalmak elsődleges gazdaságpolitikai célkitűzése a versenyképességük erősítése lett. Az Unió legnagyobb problémája az elégtelen belső kereslet, valamint a gyenge növekedési teljesítmény volt. A külső kihívások tekintetében az Európai Uniónak nincs más esélye, minthogy radikálisan fejlessze a tudásalapú gazdaságot és növelje gazdasági teljesítményét. A legfontosabb gazdasági cél, vagyis a négy alapszabadság – az áruk, a tőke, a szolgáltatás, valamint a munkaerő szabad áramlása. Komoly gátló tényező a tagállami kompetenciába tartozó reformok számon kérhetősége, mivel ezen a területen a siker nagymértékben függ a tagállamok kormányainak hozzáállásától.⁴³

Az európai társasági formák alapításával és későbbi működésével kapcsolatos probléma- és kérdéskörök is egy nagyon összetett vizsgálódási és kutatási folyamatot indítottak el. Ami eddig bizonyos, hogy a Magyarországon működő és működni kívánó vállalatok, csak nagyon elenyésző mértékben élnek az európai társasági forma alapítási lehetőséggel. Ennek okai között szerepelnek a fentebb kifejtett diszciplináris összefüggések, de egy komplex válasz még további kutatások során fog kialakulni.

41 Miskolczi Bodnár Péter (szerk.): *Európai társasági jog*, Budapest, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. (2004) 56

42 Valentiny Pál, Kiss Ferenc László, Nagy Csongor István (szerk.): *Verseny és szabályozás*, Budapest, MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet (2013) 33-55. [Elérhető: econ.core.hu/file/download/vesz2013/teljes.pdf (letöltés dátuma: 2017. május 10.)]

43 Lásd http://elib.kkf.hu/edip/D_14189.pdf (letöltés dátuma: 2017. március 20.).